

DOI: <https://doi.org/10.32782/PPSS.2023.1.16>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ МЕДІА ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Світлана Федорівна ГУЦУ,

канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри
права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського "ХАІ", м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-1373-6079>

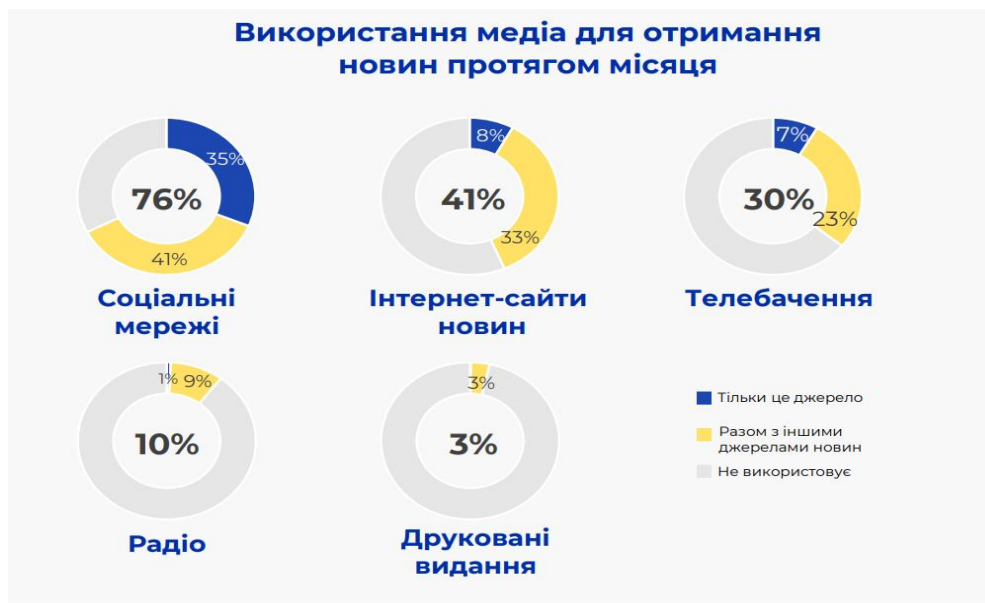
ENSURING INFORMATION SECURITY OF HUMANS IN THE DIGITAL MEDIA SPACE OF UKRAINE

The legal regulation of human information security in the media space of Ukraine is considered. The content, legal nature and elements of this phenomenon are studied. The expediency of considering information security of an individual as a synthesis of three aspects: technical, social, and biological is substantiated. The current legislation was analyzed for the purpose of establishing responsibility for violations in the information sphere.

Keywords: *personal information security, media space, unreliable information, responsibility in the field of information relations.*

Інформаційна безпека людини як складова національної безпеки, наукова і правова категорія перебуває на етапі становлення як в міжнародному, так і українському законодавстві. Глобальний характер інформаційного простору зі слабкими механізмами ідентифікації користувачів, всесвітній розвиток соціальних мереж, інтернет-бізнес, міжнародна злочинність, уразливість міжнародних та національних інформаційних інфраструктур разом з неможливістю встановити повне обмеження для збору персональних даних загрожують особистій свободі і міжнародній стабільності.

Для України проблема правового регулювання захисту інформаційного простору є надзвичайно актуальною. В країні продовжується процес становлення національного цифрового середовища, інтеграція його до світового інформаційного суспільства. Стабільно позитивною в Україні є динаміка розповсюдження Інтернету і формування онлайн-аудиторії. Згідно з дослідженням компанії InMind [1] кількість людей, які щодня користуються інтернетом, неухильно зростає з кожним роком. У 2023 році цей показник сягнув 89%, а серед осіб у віці 18-35 років про щоденне використання інтернету повідомили 98%. Споживачі новин в інтернеті (інтернет-медіа та соціальних мережах), які не дивляться новини на ТБ, складають основну частину аудиторії - 66%. Дослідження показує, що частка споживання он-лайн ЗМІ суттєво перевищує "традиційні": ТБ, радіо і друковані ЗМІ (Малюнок 1).

Малюнок 1 Медіаактивність населення в 2023 році.

У цілому зберігається основний тренд останніх років, а саме – українська онлайн-аудиторія за своїми якісними характеристиками стає щодамі ближчою до аудиторій найрозвиненіших країн світу.

Протягом останніх років в Україні тривала активна робота з розвитку профільної нормативно-правової бази та вдосконалення державного регулювання інформаційної і медіа сфери. Було прийнято Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” від 05.10.2017 р., спрямований на визначення правових та організаційних основ забезпечення захисту інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основних цілей, напрямів та принципів державної політики у сфері кібербезпеки України, повноважень і обов’язків державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основних засади координації їх діяльності із забезпечення кібербезпеки України, а також дефініції базових термінів у сфері кібербезпеки.

25 лютого 2017 року Указом Президента України було затверджено Доктрину інформаційної безпеки України, якою було визначено національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері. На зміну цьому документу 28 грудня 2021 року було затверджено Стратегію інформаційної безпеки, метою якою є посилення спроможностей уряду щодо забезпечення інформаційної безпеки держави, її інформаційного простору, підтримки інформаційними засобами та заходами соціальної та політичної стабільності, оборони держави, захисту державного суверенітету, територіальної цілісності України, демократичного конституційного ладу, забезпечення прав та свобод кожного громадянина [2].

Наступним кроком в регулювання інформаційного простору став Закон України “Про медіа” [3]. В Преамбулі цього закону вказано, що він спрямова-

ний на забезпечення реалізації права на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації, на забезпечення плюралізму думок і вільного поширення інформації, на захист національних інтересів України та прав користувачів медіа-сервісів, регулювання діяльності у сфері медіа відповідно до принципів прозорості, справедливості та неупередженості, стимулювання конкурентного середовища, рівноправності і незалежності медіа. Серед основних завдань державної політики у сфері медіа називається забезпечення достовірності та збалансованості подання інформації, гарантування вільного і відкритого обговорення суспільно важливих проблем, політична, економічна та ідеологічна багатоманітність, а також забезпечення свободи діяльності у сфері медіа, захист суб'єктів у сфері медіа від тиску з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, введенням правового режиму військового стану актуальним є пошук балансу між захистом прав людини і невтручанням у свободу інформації та забезпеченням національної безпеки держави і захистом інформаційного простору України від деструктивних впливів. Постає питання про те, які заходи регулювання можуть вважатися адекватними і такими, що не посягають на свободу інформації? Наприклад, західні держави не підтримують посилення державного втручання до глобальних інформаційних мереж, де панує саморегулювання. Разом з тим очевидно, що саморегулювання не може бути єдиним механізмом реагування на загрози правам людини, і часто таких заходів є недостатньо [4].

Говорячи про проблеми захисту прав людини в умовах інформаційного суспільства, необхідно усвідомлювати технічну специфіку таких відносин, що характеризується динамічністю інформації, яка може бути як швидко опублікована порушником, так і видалена. Ключові дані можуть стати недоступними, а це унеможливить ефективний захист. Підписавши Угоду про асоціацію з ЄС, Україна поступово наближує національне законодавство до європейських стандартів. Так, в березні 2017 року були внесені зміни до Закону України "Про авторське право і суміжні права", що стало спробою спростити процедуру визначення особи порушника, а разом і зробити ефективнішим захист порушених прав. Закон зобов'язав власників веб-сайтів і хостинг-провайдерів оприлюднювати інформацію про назву, адресу, електронну пошту і контактний номер телефону для зв'язку. Сама ж процедура захисту прав передбачає звернення до власника веб-сайту, на якому здійснюється порушення, або до хостинг-провайдера. Праву на звернення кореспондує обов'язок власника або провайдера відреагувати на протиправний контент у визначений строк. Варто зазначити, що такий механізм діє стосовно обмеженого переліку творів: музичних, аудіовізуальних, комп'ютерних програм, відеограм, фонограм, передач (програм) організацій мовлення.

Що стосується забезпечення інформаційної безпеки людини в медіа-просторі, то чинне законодавство встановлює юридичну відповідальність за порушення в сфері інформаційних відносин. Так, за поширення недостовірної інформації особу (фізичну або юридичну) може бути притягнуто до цивільно-правової відповідальності. Якщо особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома, фізична особа, право якої порушено, може звернутися

до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування (абзац третьої частини четвертої статті 277 Цивільного кодексу України). Відповідно до пункту 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 року № 1 “Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи”, належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайта, особи яких позивач повинен установити та зазначити в позовній заяві. Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до сайту — вільним, належним відповідачем є власник веб-сайта, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації. Закон України “Про медіа” також встановлює юридичну відповідальність за порушення законодавства, в тому числі і за поширення недостовірної, або дискримінаційної інформації. Законом передбачено такі заходи реагування, як штраф, припис, анулювання ліцензії, скасування реєстрації, заборона розповсюдження медіа тощо. До вимог про спростування недостовірної інформації, поміщеної у засобах масової інформації, застосовується позовна давність в один рік, яка обчислюється від дня розміщення цих відомостей у засобах масової інформації або від дня, коли особа довідалася чи могла довідатися про ці відомості (пункт 2 частини другої статті 258 Цивільного кодексу України).

Інформаційна безпека зараз, безперечно, є популярною темою, яку експлуатують ЗМІ, політики, бізнес, трактуючи її кожен по-своєму, вкладаючи різний зміст і значення. В українській науковій літературі виділяють два основні підходи до інформаційної безпеки людини. Перший підхід (технічний аспект) наголошує на забезпеченні людині здатності вільно і безперешкодно реалізовувати права та свободи в інформаційній сфері, зокрема право на інформацію – вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Другий підхід (гуманітарний) наголошує на захищеності психіки та свідомості людини від небезпечних інформаційних впливів; маніпулювання, дезінформування, образ, спонукування до самогубства тощо.

На мій погляд, інформаційна безпека особистості повинна розглядатися як синтез трьох аспектів: технічного, соціального, біологічного. Технічна безпека людини включає доступ до інформаційних ресурсів, розвиток і за потреби захист власних інформаційних ресурсів, використання новітніх інформаційних технологій створення, обробки та поширення інформації, забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності приватної інформації, в тому числі інтелектуальної власності. Соціальна складова особистої інформаційної безпеки полягає в забезпеченні конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення сприятливого правового клімату в національному інформаційному просторі, збереження загальнолюдських та національних моральних цінностей. Біологічний аспект дозволяє виділити людину серед інших учасників інформаційних відносин саме через її природні особливості. Адже тільки на людину можна впливати шляхом маніпулювання свідомістю і де-стабілізацією психічного стану.

Нажаль українське законодавство не надає визначення інформаційної безпеки особистості. Більше того, жоден нормативний акт не виділяє інформаційну безпеку особи як окрему категорію. В законодавстві ЄС, навпаки, спостерігається чітке розмежування особливостей інформаційної безпеки людини і суспільства, інформаційної безпеки окремої держави та міжнародної інформаційної безпеки. При цьому основоположними стали саме інтереси людини, що й обумовило інтенсивний розвиток таких напрямів як безпека персональних даних, доступ до інформації, а також забезпечення реалізації демократії в умовах побудови інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 р. Дослідження InMind на замовлення міжнародної організації Internews, що реалізує проєкт "Медійна програма в Україні" за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Листопад 2023. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2023/10/Ukrainiski-media-stavlennia-ta-dovira-2023r.pdf>.
2. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки". [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7>.
3. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
4. Гуцу С.Ф. Забезпечення безпеки людини в інформаційному просторі як шлях до євроінтеграції // Науково-практичний семінар: "Забезпечення кібербезпеки: Правові та технічні аспекти", 8 листопада 2018р., м.Харків. - 2018. - С. 38-44.